

DEN NORSKE ANKEPRØVNING ("SILING") I STRAFFESAGER SET FRA DANMARK

AF FORHENVÆRENDE DOMMER PETER GARDE

*The author describes and evaluates aspects of the Norwegian appellate process on the basis of observations made on the spot in all six Norwegian courts of appeal. Special focus is given to rules that allow a chamber of three judges to refuse an oral hearing in all criminal cases except jury trials. More than 60 percent of appeals are disposed of in this manner. The author concludes by considering whether a reform of the Danish system, where the right to appeal is much broader, along the lines of the Norwegian rules is desirable and possible.**

På næppe noget område afviger de gamle tvillingerigers straffeprocess så meget indbyrdes som for ankesagerne.

Det historiske udgangspunkt var i både Danmark og Norge fuldstændig adgang til appel indbefattet fri adgang til Højesteret, i vidt omfang på skriftligt grundlag. Modsat de moderate danske successive ændringer siden 1919, som aldrig har ophævet retten til fuldstændig anke også for skyldspørgsmålet i én instans, alene med undtagelse af de mindste bødesager – jeg ser herved bort fra den begrænsede anke til Højesteret og særreglerne for nævningesagerne, først afhjulpet ved nævningereformen pr. 1. januar 2008, som endelig indførte retten til anke af skyldspørgsmålet i også de alvorligste straffesager, næsten halvfems år efter nævningernes indførelse – er udviklingen i Norge præget af dramatiske brud. Straffeprocessloven af 1887, i kraft 1890, medførte gennemgribende reformer af strafferetsplejen. Dens folkelige navn juryloven viser, at indførelse af nævninger var den store mærkesag. Ønsket om lægdommermedvirken var så stærkt, at Norge modsat Danmark indførte domsmænd – i dag „meddommere”, Norge anvender kønsneutrale benævnelser i langt videre omfang end Danmark – i alle sager, som ikke var nævningesager, med kun én vigtig undtagelse, tilståelsessagerne. Modstykket af den afgørende vægt på domsforhandlingens kvalitet i første instans var en nedvurdering af anken. De nye lagmandsretter indrettedes med kun én dommer, lagmanden, som til hver enkelt nævningesag tilkaldte to yderligere dommere ad hoc, enten sorenskrivere fra området, altså førsteinstansdommere, eller pensionerede dommere.¹ En sådan domstol havde ingen mulighed for også at behandle et stort antal ankesager, modsat de talstærke danske landsretter. Konsekvent for

* Title in English: *The Norwegian Leave-to-Appeal Institution Viewed from Denmark*.
Original in Danish.

en tænke måde, hvor juryen er det ypperste, indførtes i stedet for bevisanke såkaldt fornyet behandling for jury af sager, der i første instans var afgjort ved domsmandsret, medens alle sager om begrænset anke – lovanvendelse, sagsbehandling og strafudmåling – behandlede af Høyesterett med overspringelse af melleminstansen.² Her må man sige, at *le mieux est l'ennemi du bien*, idet den fornyede behandling spærrede for enhver fornuftig anke i det store antal sager, hvor nævningebehandling ikke tillodes, da man naturligvis ikke i det lange løb kunne opretholde en vidtgående ret til nævninger i anden instans. Det oprindelige system med fri adgang til fornyet behandling ved dom til ubetinget frihedsstraf og krav om samtykke fra Høyesteretts kæremålsudvalg i øvrige sager skærpedes gradvis til det uundgåelige krav om samtykke i samtlige sager fra 1984 og udskiftning af juryen med „stor meddomsrett” i sager om fornyet behandling fra 1989. Kæremålsudvalgets praksis var yderlig streng. I det mest restriktive år, 1970, hvor der stadig var et stort antal sager, hvor adgangen var fri, var der 7 tilladelser i 323 sager, i 1990 og 1991, de sidste år inden betænkningen om to-instansbehandling, 66 og 114 tilladelser i 676, henholdsvis 789 sager.³ Den nye straffeprocesslov af 1981, strpl., indførte ganske vist mængder af nyttige reformer, men berørte stort set ikke ankeordningen.⁴

En omfattende reform af ankeordningen var så åbenbart en nødvendighed, og et lille, sagkyndigt udvalg udarbejdede på kun 2 år en omfattende betænkning – det hører med til historien, at en af Norges mest fremtrædende dommere *Gunnar Aasland* havde orlov fra Høyesterett i 7 måneder for at deltage i udvalget, hvorunder han førte store dele af betænkningen i pennen, ellers var det næppe gået⁵ – med forslag om både en helt ny ankeordning og afskaffelse af juryen. Det sidste mislykkedes, i Norge som i Danmark er næsten alle politikere tilhængere af juryen modsat juristerne, men den øvrige del af reformen gennemførtes ved lov nr. 80 af 11. juni 1993, i kraft fra 1. august 1995.

Groft set er ordningen,⁶ at når strafferammen overskrider fængsel i 6 år, behandles sager om fuldstændig anke, incl. skyldspørgsmålet, for jury – modsat den nye danske ordning medvirker nævninger ikke i første instans – medens ankesager om strafudmåling behandles af meddomsrett bestående af 3 fag- og 4 meddommere og sager om lovanvendelse og sagsbehandling af 3 fagdommere alene. Når strafferammen højst udgør fængsel i 6 år, behandles sager om fuldstændig anke af meddomsrett med krav om 5 stemmer af 7 for „skyldig”, strpl. § 35, således at et „bestemmende mindretal” på 3 kan gennemføre en frifindelse; alle sager om begrænset anke behandles her af 3 fagdommere alene.

Afstemmingsreglen i strpl. § 35, der er begrundet med, at et knapt flertal for skyldig antyder en tvivl, som bør komme tiltalte til gode, ligesom også nævningereglerne kræver kvalificeret flertal,⁷ skaber vanskeligheder ved stemmetallet 4-3 for skyldig, når der samtidig

er rejst borgerlige erstatningskrav, hvor simpelt flertal er nok.⁸ Idømmelse af erstatning i disse tilfælde strider ikke imod uskyldspræsumptionen i EMRK art. 6, stk. 3 b), med mindre dommen udformes således at den strafferetlige frifindelse anfægtes.⁹ Men det er en helt anden historie!

I Danmark, hvor man i mange år nød godt af nærmest fri anke uden for nævningesagerne, slog man sig i tøjet over for ethvert forsøg på indskrænkning af ankeadgangen. Fra de første spæde forsøg i 1973 varede det 11 år, inden *summa appellabilis* i 1984 hævdedes fra 60 kr. eller 6 dagbøder til 1.000 kr. eller 10 dagbøder og en tilladelsesordning; særlig var der modstand i landsretterne, som i 1982 oplyste, at 30-35 % realitetsbehandlede ankesager under den foreslåede beløbsgrænse afgjordes med strafnedsættelse eller frifindelse, og Justitsministeriet måtte indsukre den nye regel ved et løfte til Folketingets retsudvalg om imødekommenhed over for et ønske om anketilladelse, med mindre det måtte antages, at anke „åbenbart ikke vil kunne føre til et for den tiltalte gunstigt resultat“.¹⁰ Da ministeriet i en sag på vippen – 10 dagbøder for trusler efter strfl. § 266 med forurettede som eneste vidne – afslog anke, kritiserede Folketingets Ombudsmand dette under henvisning til løftet i 1984.¹¹ Afgørelsen ændredes, og tiltalte frifandtes i landsretten, en ødelæggende sag for forsøg på nedskæring af ankesagerne, og ministeriet ændrede praksis til, at anketilladelse meddeles, „med mindre det er åbenbart, at ankebehandlingen ikke vil føre til et andet resultat“. Denne praksis fortsatte efter forhøjelsen af grænsen til 3.000 kr. eller 20 dagbøder i 1990, og der henvistes til den i bemærkningerne til lovforslaget om Procesbevillingsnævnets oprettelse i 1995. Selvom nævnets første årsberetning 1996 henviste til forhistorien,¹² og praksis fortsat syntes liberal – af 112 ansøgninger fra tiltalte og 15 fra anklagemyndigheden blev 58, henholdsvis 13, imødekommet – var der utvivlsomt sket en stramning i forhold til de sidste år, hvor Justitsministeriet administrerede området.¹³ Senere praksis er yderligere strammet. I følge Årsberetning 2005 imødekom nævnet kun 27 af 113 ansøgninger fra tiltalte (5 af 6 fra anklagemyndigheden). Dybdahl og Kardel foreslog 1998¹⁴ fri anke for bødedomme efter straffeloven, og der er forståeligt nok en lidt mildere praksis i sager efter straffeloven, dog ikke i 2005, det sidste, måske atypiske, oplyste år (10 bevillinger og hele 36 afslag).

Den norske nyordning efter loven

I Norge, hvor man begyndte nærmest fra bunden, var man derimod mere opmærksom på, at ubegrænset adgang til at kræve ordinær domsforhandling i alle sager for lagmannsretterne ville sprænge disses kapacitet eller i det mindste medføre en gal prioritering af ressourcerne til retsvæsenet og unødige forsinkelser.¹⁵ Den af udvalget foreslåede løsning, som gennemførtes uændret som strpl. § 321 og fortsat er gældende ret, var at indrømme anke i alle sager uden undtagelse – selv en lille

bøde kan dække over en meget principiel sag¹⁶ – men at indsætte en ordning om „siling”, hvorved en tremandsafdeling på skriftligt grundlag beslutter, om anken skal henvises til domsforhandling eller nægtes fremmet. Retten har adgang til samtlige dokumenter, også politirapporterne, hvilket er en nødvendighed, da der ikke protokolleres i norske retter.

Udvalget foreslog med inspiration fra dansk ret protokollation i første instans,¹⁷ men efter massiv modstand særlig fra dommerside opgav Justisdepartementet¹⁸ dette og gennemførte i stedet et krav om fyldigere begrundelse i dommene, særlig angivelse af hovedpunkterne i rettens bevisvurdering, strpl. § 40, femte led.

Den nye § 321 opstillede en tredeling: Efter første led kan anke vedrørende forhold, hvor anklagemyndigheden kun har påstået og retten kun idømt (kumulative betingelser) bøde, konfiskation eller frakendelse af førerret, ikke fremmes uden rettens samtykke, som kun skal gives, når særlige grunde taler for det.¹⁹ Efter andet led kan anke om forhold med maksimumstraf på højst 6 års fængsel nægtes fremmet, „når retten finder det klart, at anken ikke vil føre frem”. Efter tredje led kan tiltaltes anke om forhold med maksimumstraf over 6 år, svarende til nævningegrænsen, ikke nægtes fremmet. Efter både andet og tredje led kan anklagemyndighedens anke til skade for tiltalte desuden nægtes fremmet, hvis anken gælder spørgsmål af mindre betydning, eller der ellers ikke er grund til prøvelse af anken. En afgørelse om at nægte samtykke eller nægte anken fremmet kræver enstemmighed, og en nægtelse kan omgøres til gunst for tiltalte, når særlige grunde foreligger. Alle afgørelser tages ved beslutning, d.v.s. at begrundelse som udgangspunkt ikke kræves, men dog ikke er umulig – dette kontroversielle punkt kommer jeg senere ind på. Afgørelsen kan begrænses til en del af sagen, f.eks. ved at sagen nægtes fremmet som bevisanke, men tillades fremmet som strafudmålingsanke (og/eller anke om lovanvendelsen eller sagsbehandlingen). I nogle sagområder fra alle dele af spektret, således narkotikaforbrydelser og hastighedsoverskridelser (hvor grovere tilfælde straffes med fængsel), hvor omfanget af overtrædelsen – forudsat at visse undergrænser er passerede – anses som en del af strafudmålingen, kan lagmannsretten i stedet lægge den indankede doms bevisfaktum til grund og begrænse anken til den skønsmæssige udmåling af straffen.

Inden for alle tre led bedømmes det enkelte forhold for sig, ikke den samlede dom. Indeholder den samme sag både forhold, hvor fængselsstraf har været på tale, og forhold, hvor kun bøde er påstået og idømt, bedømmes anken af de forhold, der medførte fængsel, efter andet eller tredje led, men bødeforholdene efter første led. Hvis dommen ikke udmåler særskilt bøde for disse forhold, men en fælles frihedsstraf, lægges til grund, at bødeforholdene anses som skærpende omstæn-

digheder, strfl. § 63, andet led, hvilket skal anføres i dommen, strpl. § 40, tredje led. I Høyesteretts kendelse af 17. august 2007 er nu lagt til grund, at betinget dom med udsat straffastsættelse ikke betragtes som en afart af frihedsstraf, der henhører under andet led, men som en mildere reaktion end bøde, således at anke af en sådan dom henhører under første led.²⁰

Afgrænsningen mellem andet og tredje led – også her bedømmes hvert enkelt forhold for sig, således at den obligatoriske henvisning af et seksårsforhold til ankeforhandling ikke nødvendigvis trækker resten af sagen med – er klar nok, men kan give utilfredsstillende resultater i praksis ved, at alene strafferammen, men ikke den påståede eller i første instans idømte straf er afgørende, samt ved kriterierne for bedømmelsen af strafferammen. Visse overtrædelser giver urimelig let adgang til anke og jurybehandling uanset sagens omfang, idet forhøjelse af strafferammen ved „særdeles skjærpende omstændigheder” uden præcisering af disse medfører, at den forhøjede strafferamme lægges til grund, Rt. 1997,1839.²¹ Et flagrant eksempel er den nye strfl. § 132 a om angreb på retten – stort set svarende til dansk strfl. § 123 – hvor strafferammen under behandlingen i Stortinget hævedes fra 6 til 10 år ved særlig skærpende omstændigheder, men standardstraffen er få måneders fængsel, muligt endog betinget. Omvendt er forhøjelse af maksimum som følge af, at straffen er en fælles straf med en tidligere betinget dom, gentagelsesvirkning og realkonkurrence uden betydning. Særlig konkurrencereglerne kan fremhæves: Hvor maksimum efter dansk strfl. § 88 i tilfælde af flere forhold under samme sag forhøjes med det halve, er maksimum i Norge forhøjet til det dobbelte, strfl. § 62. I en sag om f.eks. flere forhold af forsætlig legemsbeskadigelse, strfl. § 229 (jf. dansk strfl. § 245), hvor maksimum er fængsel i 6 år, vil der kunne idømmes helt op til 12 års fængsel, uden at der er automatisk ret til anke. Udvalget var klar over dilemmaet og overvejede,²² om ubetinget straf af en vis længde burde medføre et ubetinget krav på fornyet behandling, men veg tilbage for det under hensyn til de praktiske vanskeligheder, hvilket ikke er helt forkert, idet det i en sag med flere forhold må være mere end svært at fordele straffen hypotetisk på de enkelte forhold. Man trøstede sig med, at straffens størrelse „selvsagt” vil være et vurderingsmoment, når lagmannsretten skal afgøre, om anken skal nægtes fremmet. I hvilket omfang retterne tager hensyn hertil, er svært at sige.

Med særligt henblik på studium af ankeprøvningen i praksis, særlig silingsordningen, har jeg nylig med støtte fra Illum-Fondets Dommerrejser gennemført en studierejse til alle seks norske lagmannsretter, hvor jeg modtoges og behandlede, som var jeg Norges bedste ven i Danmark. I den største af lagmannsretterne, Borgarting i Oslo – i Norge, hvor den historiske bevidsthed er mere levende end i Danmark, er de middelalderlige navne på de gamle retter bevarede tillige med ordet „tinghus” i stedet for det mere fade „retsbygning” – nævnte lagdommer *Eirik Akerlie* sager, hvor konkurrencereglerne havde

bragt straffen op på 8 og 9 års fængsel, men hvor anken var nægtet fremmet. Omvendt mente lagdommer *Jan Erik Erstad* i Gulating i Bergen, at der var en tendens til at henvise anken til realitetsbehandling, hvis straffen var meget streng, også selvom det ikke var en seksårssag.

Nægtelse af at fremme anken eller afslag på omgørelse kan ikke påkæres i realiteten, men kun på grundlag af sagsbehandlingsfejl, § 321, sjette led. Ingen andre afgørelser efter § 321 kan påklages.

En anden vigtig nyskabelse var en regel om, at lagmannsretten kan afgøre anken uden ankeforhandling, § 322, når retten enstemmigt finder det klart, 1) at dommen bør ophæves, 2) at tiltalte må frifindes, fordi det påtalte forhold ikke er strafbart, eller strafansvaret er faldet bort (f.eks. ved forældelse), eller 3) dommen bør ændres til gunst for tiltalte uden prøvelse af beviserne. Særlig reglen under 3), hvorved lagmannsretten kan nægte at fremme en bevisanke, men samtidig nedsætte straffen, skaber mulighed for betydelige lettelser i ankebehandlingen. Hvis straffen derimod forekommer at være for mild, kommer man ikke udenom en egentlig ankeforhandling, uanset hvor klart dette måtte fremtræde.

Et punkt, som overvejedes meget i 1992, var den foreslåede silingsordnings forhold til menneskerettighedskonventionerne. Med udgangspunkt i en udførlig redegørelse fra *Erik Møse* konkluderede udvalget, at der ikke var problemer i forhold til EMRK, herunder den 7. tillægsprotokol art. 2 om ret til anke, når sagen i første instans var behandlet i mundtligt retsmøde, idet silingsproceduren også måtte betragtes som en ankebehandling. Særlig EMD's dom i sagen *Monnell og Morris mod Storbritannien*,²³ der ikke anså det som en krænkelse, at der ikke havde været afholdt mundtligt retsmøde, inden ankedomstolen afslog de dømtes ansøgning om „leave to appeal”, talte herfor. Med hensyn til FN-konventionen om borgerlige og politiske rettigheder § 14 var retsstillingen mindre klar, idet praksis efter denne konvention er meget sparsom. Udvalget fandt det ubetænkeligt at frafalde alle forbehold med hensyn til EMRK, og Justisdepartementet fandt det ligeledes ubetænkeligt at frafalde et tidligere forbehold vedrørende FN-konventionen.²⁴

Helt afgørende for reformen var det, hvor mange yderligere sager lagmannsretterne ville få, og hvor mange ankesager der ikke ville føre frem. På grundlag af tallene for 1991 beregnede Justisdepartementet,²⁵ at lagmannsretterne tilsammen ville få ca. 3.000 ankesager, svarende til en reelt øget sagsmængde på ca. 2.475 efter fradrag af 410 jursager i første instans og 114 sager til „fornyset behandling”. Af disse 3.000 sager forventedes 225 som jursager, 215 bevisankesager for meddomsrett og 800 begrænsede ankesager, i alt 1.240, d.v.s. at 1.760 ankesager af 3.000 ikke ville føre frem, en nægtelsesprocent på 58,7.

Den norske nyordning i praksis

Justitsdepartementets forudsigelse kom i enestående grad til at passe. I hele perioden fra 1996 og i alle seks lagmannsretter har andelen af henviste ankesager ligget omkring eller lidt under 40 % med lidt fluktuation op og ned. Tallene for 2006 viser dette tydeligt.

	Borgarting	Gulating	Agder	Eidsivating	Frostating	Hålogaland	Alle
Ankeprøvinger i alt	1.351	711	659	395	369	428	3.913
Heraf ikke henvist	896	446	421	286	220	280	2.549
Ikke henvist, %	66,3	62,7	63,9	72,4	59,6	65,4	65,1
Heraf 6 års sager	8	7	4	3	6	3	31
Nægtet fremme	801	424	394	258	198	245	2.320
Afgjort straks	96	22	27	28	22	35	230
Gnsn. sagsbehandlings- tid (dage) for ikke							
henviste sager	28	24	7	8	8	8	18
Henviste sager	455	265	238	109	149	148	1.364
Henvist, %	33,7	37,3	36,1	27,6	40,4	34,6	34,9
Heraf 6 års sager	178	85	73	37	46	31	450
Sager afgjort efter							
realitetsbehandling	472	277	250	117	146	146	1.408
Jurysager	132	53	47	30	25	30	317
Meddomsrett, bevisanke	96	66	61	33	50	47	353
do., begrænset anke	79	44	33	12	16	10	194
Fagdommersager	165	107	109	42	54	58	535
Sager tilsidesat	2	0	2	1	1	1	7
Gnsn. sagsbeh.tid (dage)	206	145	122	114	114	123	153
Resultat, ankl.mynd. anke							
Ført frem	70	43	10	14	11	20	168
Delvis ført frem	21	12	4	4	1	3	45
Ikke ført frem	29	16	11	8	5	7	76
Resultat, andre parters anke							
Ført frem	146	55	66	21	42	29	359
Delvis ført frem	129	63	84	23	45	38	382
Ikke ført frem	212	63	59	50	41	43	470

På min rejse spurgte jeg i alle lagmannsretter, hvordan det kunne være, at de alle lander på en afvisning på lidt over 60 % hvert år. Allerede det første sted, Frostating i Trondhjem, sagde lagmann *Gunnar Gregers Hagen* „med hånden på hjertet: Det bare blir så”. Det bedste svar fik jeg i Gulating, nemlig at straffeniveauet fra den faste

Høyesteretspraksis i ankesager før 1995 sad i blodet, men jeg indvendte, at dette ikke forklarede praksis for bevisankerne. Førstelagmann *Arild O. Eidesen*, Hålogaland i Tromsø, bemærkede, at den faste % udefra betragtet så konspiratorisk ud, men at det i virkeligheden var betryggende, at så mange dommerkonstellationer nåede stort set samme resultat. Dette skyldtes også kravet om enstemmighed. Dommere er forskellige, men hvis blot en i tremandskollegiet er liberal, skal anken henvises. I Eidsivating i Hamar understregede lagdommer *Bernt Krohg*, at sekretariatet blander kortene sådan, at de samme tre kun yderst sjældent sidder sammen. Uden for lagdommernes egen kreds yntes lejlighedsvis en mistanke om, at lagmannsretterne lempet eller skærper henvisningspraksis efter den generelle sagsbyrde; alle, jeg talte med under min rejse, afviste dette, og i de mange konkrete sager, som jeg fik lejlighed til at følge eller gennemlæse, fik jeg et klart indtryk af, at det var, med Eidesens ord, „each case on its merits”. Typisk var f.eks. en færdelsessag i Hålogaland, hvor Nord-Troms tingrett havde idømt fængsel i 24 dage og førerretsfrakendelse i 1 år 3 måneder; nærlæsning af dommen viste, at selvom resultatet så rigtigt ud, var domsgrundene mangelfulde, og tiltaltes hastighed og sigtbarhed var uoplyst. Tiltaltes bevisanke henvises derfor til ankeforhandling, hvor dommen stadfæstedes med klart bedre præmisser, i øvrigt med en af de dommere, der havde stemt for at henvide anken, som retsformand.²⁶ Også Krohg i Eidsivating havde stemt for at fremme en anke og bagefter stemt for stadfæstelse. Ud fra rene ressourcebetragtninger ville sådanne sager være blevet nægtet henvist. At praksis ikke er yderlig streng, støttes af, at tiltalte kun får noget ud af sin anke i lidt over halvdelen af de realitetsbehandlede ankesager. Hvis han fik medhold hver gang eller næsten hver gang, ville praksis givetvis have været alt for restriktiv.

Den nu gennemførte Tvistelov indførte i § 29-13 en silingsordning i borgerlige sager meget lignende ordningen i straffesagerne, således at sager om penge og penges værdi under 125.000 kr. kun kan ankes med samtykke fra lagmannsretten, og der i øvrige sager indføres en nægtelsesordning ad modum strpl. § 321, andet led. Ordningen var omstridt, og Høyesterett, Dommerforeningen og Advokatforeningen gik imod, medens Borgarting og Agder lagmannsretter og Oslo tingrett var for. Høyesteretsdommer *Jens Edvin A. Skoghøy* kritiserer²⁷ ordningen og anfører, at der er grund til at frygte, at den „etter hvert vil bli benyttet til å regulere lagmannsrettens arbeidsmengde” og blive praktiseret forskelligt ved de enkelte lagmannsretter efter deres bemanding og arbejds-mængde. Det er værd at bemærke, at han ikke knytter en tilsvarende kritik til ordningen i straffesagerne, idet det er langt enklere at udskille straffeanket, som ikke har mulighed for at føre frem.

Omvendt er det åbenbart, at kun få (for få?) sager slipper igennem nåleøjet. Når alle seksårsforhold, næsten en tredjedel af samtlige anker, henvises til hovedforhandling tillige med næsten alle anker fra anklagemyndigheden (selvom det ikke er mange, da anklagemyndigheden gennemgående er tilbageholdende med at anke, også til

Høyesterett), og da afslag på bevisanke og samtidig henvisning som strafudmålingsanke statistisk regnes som tilladelse til anke, selvom kun den subsidiære anke fremmes – påpeget af Gunnar Hagen – bliver andelen af særlig bevisanker uden for seksårssagerne meget lav. Eirik Akerlie foreslog grænsen mellem første og andet led flyttet, så de mindste sager efter andet led affærdiges lige så nemt som bødesagerne, og til gengæld en lempelse i resten af sagerne efter andet led, f.eks. ved indsættelse af ordet „undtagelsesvis” som betingelse for at nægte anken fremmet.

Den generelle statistiske uniformitet dækker over store forskelle i de enkelte grupper. Alle var enige om – særlig fremhævet af lagmann *Dag Bugge Nordén* og lagdommer *Anders Bahr* i Agder i Skien – at der næsten ikke var sager om anke i bødesager, måske fordi praksis er meget streng, ifølge Gulating opimod 100% nægtet samtykke. Det evige smertensbarn uagtsomt drab i færdslen, hvor juryen tidligere frifandt for overtrædelse af strfl. § 239 i så godt som alle sager, indtil jurybehandlingen ophævedes i disse sager i 1988,²⁸ henvises ofte (Eidsivating). Voldssager henvises hyppigere end tyverisager og narkotikasager (Agder), fordi det oftere er ord mod ord, medens beviset er sikrere i de andre grupper. De store økonomiske straffesager var man uenige om; Gulating henviste ofte på stedet, fordi det alligevel tog så lang tid at læse de mange akter, at man ikke sparede megen tid ved grundig ankeprøvning, hvorimod Borgarting silede meget, da gevinsten ved siling kunne være meget betydelig; jeg er enig heri. To nye reaktionsformer medførte hyppig henvisning, nemlig promilleprogram i stedet for ubetinget fængsel og anvendelsesområdet for samfundsstraf (hos os samfundstjeneste). Da der sjældnere end i Danmark beskikkes forsvarer i første instans i disse sager, havde dommen der ofte ikke overvejet disse sanktioner, hvorefter lagmannsretten henviste anken som udmålingsanke og lod de nødvendige undersøgelser foretage. Men meget ofte var det et spørgsmål om, hvorvidt den indankede dom var „godt håndværk”, hvor det hele var med (Eidsivating), eller omvendt lugtede af „dommerfuldmægtigens første dom” (Hålogaland). Som jeg så det, også ved de sager, hvor jeg kikkede over skulderen, var prøven hurtig, men grundig, og sagerne afgjordes uden hensyn til retternes ressourcer eller restancer.

Fremgangsmåden var sat i system over alt. Normalt var der et såkaldt kære-målsudvalg på 3 eller 4 dommere, som udskiftedes løbende, i Borgarting dog 2 udvalg à 5 dommere, i den fåtallige lagmannsrett Hålogaland kun med 2 dommere, medens tredjemand var den, der måtte være i huset. Sagen beskrives fyldigt på skærmen af førstvoterende, hvorefter de to andre skriver ofte kortfattede kommentarer (eller blot „enig”), fortsat på skærmen. Når alle har skrevet, udarbejder førstvoterende den formelle beslutning om at henvise eller at nægte at henvise og indhenter underskrifter fra alle. Det store „silingsnotat” bliver i huset, men er til nytte under en eventuel ankesag. Ofte går det endog meget hurtigt. Ifølge Høy-

esterett er ekspedition på 2-3 dage fra modtagelsen ikke en sagsbehandlingsfejl, Rt. 1999,1141 og Rt. 2000,1145, ja selv afgørelse samme dag er accepteret, HR 2000-00122.

Under mit besøg i Eidsivating tog Krohg snoren af en sag, hvor en mand ved en velskrevet og grundig dom²⁹ var idømt en kort fængselsstraf for trusler efter et have svunget en pistol foran ansigtet af sin kæreste, dog uden at rette den direkte imod hende, og truet med selvmord. Forsvareren ankede som bevisanke, men ankeskrivelsen kunne også læses som en klage over, at der var domfældt for trusler med våben, når der ikke var sigtet direkte, hvilket fik Krohg til at tilføje, at så var det sikrest at sige, at anken også omfattede lovanvendelsen, og nægte det hele på én gang – som jeg senere kommer ind på det, lægger Høyesterett meget vægt på, at ingen ankegrund er glemt. Inden jeg forlod retten ud på eftermiddagen, havde anden og tredje dommer skrevet „enig” på skærmen og Krohg som formand udfærdiget den formelle beslutning, som straks fik de to andres underskrift.

En dommer, der dissenterer for at nægte anken fremmet – som reglerne er, kan „dissensen” omfatte 2 dommere af 3 – er kun inhabil, hvis han dissenterer udadtil. Hvis han efter drøftelse, normalt „på skærmen”, bøjer sig, kan han deltage i ankesagen uden at være inhabil. Jeg overværede i Agder en af de sjældne konferencer mellem uenige dommere: I en narkotikasag blev et seksårsforhold henvist uden diskussion tillige med et mindre forhold for stof fundet under samme ransagning, medens der var uenighed om, hvorvidt et separat lille forhold uden forbindelse med hovedforholdet burde henvises. Jeg var enig med tredjedommeren om, at beviset her var langt mindre entydigt end i det store forhold – en dubiøs og tilbagekaldt tilståelse var det reelt eneste bevis – så jeg var fornøjet ved at se, at de to første lod sig overbevise. Herefter var de ikke inhabile, når anken til sin tid berammedes. Arild Eidesen bemærkede skarpsindigt, at hvis de strenge dommere dissenterede åbent hver gang, ville alle straffesager blive behandlet af de samme få milde dommere, med forvriddning af praksis til følge (omvendt måske i den talstærke Borgarting).

Jeg så enkelte tilfælde af ændring på stedet efter strpl. § 322, således i Eidsivating med nedsættelse af frakendelsestiden fra 6 til 5 måneder.³⁰ Nok var det en meget lille ændring, og sagen så ikke umiddelbart klar ud, men lagmannsretten havde alle oplysninger og kunne derfor afgøre sagen straks (begrundelsen var, at der ikke var tilstrækkelig grund til at skærpe det i denne saggruppe sædvanlige minimum for frakendelse på 5 måneder). Som jeg så det, kunne betydelig flere sager meget muligt behandles efter denne rationelle §.

Høyesteretts rolle

Som før nævnt kan lagmannsretternes afgørelser ikke appelleres i realiteten, men kun påkæres for sagsbehandlingsfejl. Kærefrekvensen til Høyesterett er høj, 219 i 2005, 258 i 2006,³¹ det minder om de håbløse klageretssager i nævningesager

i Danmark som erstatning for den manglende ankeadgang for skyldspørgsmålet.³² Nærmere gennemgang af Høyesteretts praksis viser en intensiv prøvelse og en ikke ubetydelig omgørelsesprocent, meget naturligt: Når lagmannsretten kan træffe så indgribende afgørelser uden mulighed for prøvelse af realiteten, må der ikke kunne udsættes noget på formen og fremgangsmåden.

Et argument vinder dog aldrig gehør i Høyesterett: Kæremål over, at silingen er i strid med Norges internationale forpligtelser, særlig EMRK art. 7, tillægsprotokol 7, afvises hver gang. Den vigtigste kendelse er Rt. 1998,1254, der både behandlede ordningen generelt i forhold til konventionen, den skriftlige sagsbehandling i lagmannsretten, den manglende begrundelse for ankenægtelsen samt Høyesteretts begrænsede prøvelsesret efter strpl. § 321, sjette led, og afviste klagen på samtlige punkter. Rt. 2000,2110 nåede samme resultat med hensyn til forholdet til FN-konventionen af 1966. Jeg kan ikke forestille mig, at Høyesterett nogensinde når et andet resultat. Man kan undre sig over, at ingen af de ihærdige klagere synes at have forsøgt en klage til domstolen i Strasbourg.

Sverre Erik Jebens anbefaler³³ en vis „romslighed“ ved ankesilingen for at styre udenom konventionerne, hvis sagen har stor velfærdsmæssig betydning for domfældte eller gælder spørgsmål af principiel betydning. Jeg kan tiltræde, at anke i sådanne sager bør fremmes, men jeg tror ikke, at særlig liberalitet er nødvendig for at styre udenom konventionerne. Nok så væsentligt er det, at Jebens ikke i sin meget omfattende fremstilling har anført en eneste klage mod Norge med baggrund i silingsordningen.

Medens jeg ikke kender sager mod Norge i EMD, har FN's menneskeretskomité i en klagesag mod Norge afgjort 29. oktober 1999 konkluderet, at der ikke forelå konventionsbrud i en sag, hvor lagmannsretten havde afvist en anke over en dom på 1 år 6 måneders fængsel, idet retten fandt det klart, at anken ikke ville føre frem.³⁴

En tilfældegruppe, hvor Høyesteretts prøvelse er hård, er manglende kontradiktion i lagmannsretten. Rt. 2002,434 ophævede nægtelsen af at fremme tiltaltes anke, fordi sagen afgjordes samme dag som den var kommet ind, uagtet tiltalte ikke havde haft mulighed for at kommentere påtalemyndighedens omfattende udtalelse. Rt. 2003,1682 gjorde ligeså, fordi den mødende aktors bemærkninger til anken ikke var oplyst for forsvareren. Med omvendt fortegn ophævede Rt. 2005,1005 nægtelsen af at fremme påtalemyndighedens anke, fordi den ankende part ikke havde fået mulighed for at kommentere faktiske oplysninger fra forsvareren, der ikke var uden betydning. Denne praksis er oplagt rigtig: Når lagmannsrettens beslutning ikke begrundes, må der ikke være tvivl om, at begge parter har fuld mulighed for at imødegå modpartens oplysninger og argumentation. Hvis det er mindre klart, om lagmannsretten f.eks. burde have givet forsvareren en (ekstra) frist til at skrive støtteskrivelse til tiltaltes anke, er praksis mindre streng. Såle-

des undlod Rt. 2004,397 at ophæve nægtelsen af at fremme tiltaltes anke, hvor forsvareren ikke reagerede på påtalemyndighedens tilkendegivelse om en frist på to uger til at udfærdige støtteskrivelse; forsvarerens forsømmelse kom således tiltalte til skade. Derimod traf Høyesterett den modsatte afgørelse i Rt. 2002,243, en strafudmålingsanke med henblik på betinget dom med promilleprogram i en promillesag; her burde lagmannsretten have undersøgt forholdene selv, da der ikke forelå oplysninger om personundersøgelse m.v.

En anden vigtig tilfældegruppe er situationen, hvor lagmannsretten ikke har vurderet alle de påberåbte ankegrunde eller, lige så væsentligt, det ikke kan ses af beslutningen, om retten har vurderet dem alle. I de første år efter nyordningen undlod Høyesterett i mange tilfælde at ophæve beslutningen, fordi undladelsen ikke skønnedes at have haft betydning, men praksis er nu skærpet, således Rt. 2003,156, hvor anken gjaldt bevisbedømmelsen, men lagmannsretten havde udtalt, at den gjaldt strafudmålingen, samt Rt. 2004,290 og Rt. 2005,153, hvor det ikke kunne ses, om lagmannsretten havde taget stilling til tingrettens sagsbehandling, henholdsvis lovanvendelse. Typisk er Rt. 2003,34, hvor Høyesteretts kæremålsudvalg nok fandt det lidet troligt, at anken over sagsbehandlingen var overset, men den begrænsede kæremålsadgang gør det vigtigt at skabe sikkerhed for, at anken er vurderet i sin helhed, hvorfor man ophævede. Det er en ærgerlig situation, idet det er meget muligt, at lagmannsretten ikke har begået nogen fejl, men netop fordi kæreadgangen er så snæver og silingsnotatet med de relevante oplysninger ikke kommer frem i lyset, ej heller til Høyesterett, er det afgørende vigtigt, at der ikke kan udsættes noget på sagsbehandlingen.

Rene petitesser, såsom at lagmannsretten har glemt at bruge selve nøgleordet „klart”, har normalt ikke medført ophævelse, senest Rt. 2006,887. Dette er jo kendt af alle.

Mere omstridt er de tilfælde, hvor Høyesterett undtagelsesvis har anset den manglende begrundelse for lagmannsrettens nægtelse af at fremme en anke for sagsbehandlingsfejl. Under min rejse talte alle om Rt. 2006,1638, en sag fra Agder om samleje med mindreårig, hvor betinget dom og bøde var idømt, og hvor lagmannsretten nægtede at fremme tiltaltes strafudmålingsanke. Ifølge strfl. § 196 fjerde led kan straffen bortfalde, hvis parterne er omtrent jævnbyrdige i alder og udvikling. Her var aldersforskellen 2 år 10 måneder, og en dugfrisk dom i Høyesterett, Rt. 2005,1651, havde statueret strafbortfald ved en aldersforskel på 3 år 11 måneder, omend under stærk tvivl. Nu fandt 2 af 3 høyesterettsdommere, at tingrettens retsanvendelse, undladelse af strafbortfald, var så ekstraordinær, at lagmannsretten burde have givet i det mindste en kort begrundelse for, at man desuagtet fandt det „klart”, at anken ikke ville føre frem, og at undladelsen heraf var en sagsbehandlingsfejl, hvorfor afgørelsen blev ophævet. Den tredje dommer

fandt, at lagmannsrettens afgørelse var klar, og selvom der kunne være delte meninger om, hvorvidt retten burde have nægtet at fremme anken, kunne dette ikke sig selv medføre et krav om begrundelse.

Sagen fik et dramatisk efterspil, idet de samme tre dommere i lagmannsretten – ophævelsen i Høyesterett skaber ikke i sig selv inhabilitet ved den fornyede behandling – ikke blot fastholdt afgørelsen, hvilket var i orden, men gav en lidet heldig begrundelse, idet man henviste til forhold i den oprindelige anmeldelse for bl.a. voldtægt, som ikke havde medført tiltale. Høyesteretts kæremålsudvalg (med andre dommere) lagde nu til grund, at denne begrundelse stred imod uskyldspræsumtionen i EMRK og derfor led af sådanne mangler, at beslutningen for anden gang måtte ophæves. Man bad om, at andre dommere behandlede sagen ved den tredje behandling i lagmannsretten (HR-2007-00681-U, 11. maj 2007).

Det kan næppe undre, at lagmannsretten nu gav op og henviste anken. Ved dom af 6. august 2007 blev tiltalte frifundet, efter at aktor havde nedlagt frifindelsespåstand.

I flere sager end denne har Høyesterett ophævet lagmannsrettens beslutning om at nægte at fremme anken på grund af manglende begrundelse. I Rt. 1998,710 havde retsformanden i herredsretten bedt en tilstedeværende skoleklasse „stemme” om skyldspørgsmålet, hvilket ansås for så ekstraordinært, at lagmannsretten burde have indhentet nærmere oplysninger og givet udtryk for sin vurdering; at dette ikke var sket, medførte ophævelse af den ubegrundede beslutning om at nægte at fremme anken. I den kuriøse sag Rt. 2004,229 havde en meddommer udtalt, at sagen ikke være gået i Honningsvåg; domfældte var en „versting”, som „plager folk og det er noe alle vet”; ikke unaturligt var inhabilitet gjort gældende under sagsbehandlingsanke, og lagmannsretten burde have begrundet sin nægtelsesbeslutning. I Rt. 2004,371 tillod tingretten oplæsning af en politiforklaring, som var eneste bevis, hvilket udløste sagsbehandlingsanke, delvis støttet af anklagemyndigheden; den manglende begrundelse for nægtelsen af at fremme anken var en sagsbehandlingsfejl, der medførte ophævelse af beslutningen – meget tyder unægtelig på, at tingrettens dom stred imod hovedbevislæren i praksis efter EMRK. I Rt. 2005,966 var tiltalte dømt in absentia, tilsyneladende uden at være lovligt stævnet, og lagmannsretten nægtede at fremme anken; Høyesterett udtalte direkte, at undtagelsesvis burde lagmannsretten redegøre nærmere for nægtelsen „slik at det kan kontrolleres at saksbehandlingen har vært betryggende”. Der skal dog en del til at udløse et krav om begrundelse; Rt. 2004,45 undlod at ophæve en ubegrundet nægtelsesbeslutning, hvor tingrettens behandling af en udeblivelsessag forekom mangelfuld. Modsat Rt. 2005,966 havde tiltalte her samtykket i dom in absentia.

Under rejsen hørte jeg røster om, at det lejlighedsvis krav om begrundelse, som jo ikke kræves i det overvældende flertal af sager, er udtryk for, at Høyesterett tiltager sig adgang til realitetsafgørelse og blot etiketterer en uønsket afgørelse som sagsbehandlingsfejl, hvilket burde kræve lovhjemmel. På den anden side kan

man med Gunnar Hagens rammende formulering sige, at når tingrettens dom „skriker etter kommentar”, bør lagmannsretten begrunde en eventuel nægtelse af at henvise anken til realitetsbehandling (på linie hermed Jan Erik Erstad). Jeg er enig med disse: I sjældne tilfælde ligger kravet om en begrundelse så lige for, at undladelsen heraf kan betegnes som sagsbehandlingsfejl. Disse tilfælde er så få og ekstraordinære, at jeg ikke kan se, at begrundelseskravet skaber retsusikkerhed.

Efter en samlet vurdering på grundlag af mine egne iagttagelser på stedet mener jeg at kunne konkludere, at „siling” fungerer godt i Norge, dog at spørgsmålet om tiltaltes ret til at få anken fremmet, når en streng straf er idømt uden for seksårsforholdene, bør løses, f.eks. ved at tiltaltes anke ikke kan nægtes fremmet, i det mindste som strafudmålingsanke, når 2 eller 3 års fængsel eller mere er idømt. Til gengæld kunne de mindste seksårsforhold, hvor den udmålte straf er meget lav, uden skade overføres fra tredje til andet led med tilsvarende mulighed for at nægte anken fremmet. Ligeledes kunne jeg godt ønske protokollation indført i tingretterne for at styrke beviset for, hvad der nøjagtig er forklaret, uden at lagmannsretten skal gå omvejen omkring politirapporterne. Bortset derfra ser jeg ikke grund til at modificere systemet, som særlig ved kravet om enstemmighed for at nægte fremme skaber god sikkerhed for at opfange de sager, som bør behandles grundigt to gange. Det er rationelt, at der ikke er appel fra en beslutning om at nægte at fremme en anke, og at disse afgørelser, der hviler på et samlet skøn, som hovedregel ikke begrundes – tilsvarende regler gælder jo for Procesbevillingsnævnet hos os. At Høyesteretts kontrol medfører større krav til lagmannsretternes sagsbehandling bl.a. ved kravet om begrundelse i sjældne og flagrante grænsetilfælde, er kun en velbegrundet styrkelse af retssikkerheden derved, at fejl kan konstateres og rettes på stedet, når det konkrete skøn undtagelsesvis har svigtet som i sædelighedssagen fra Agder. Endelig vil jeg pege på, at silingen normalt foregår uhyre rask, langt hurtigere end i Procesbevillingsnævnet, ligesom ordningen muliggør hurtig berømmelse af de sager, der behandles i realiteten, således at traineringsanker ikke har nogen udsigt. Statistikken viser meget få sager, som er ældre end 3 måneder.

Et aktuelt høringsnotat af september 2006 fra Justis- og Politidepartementet lægger op til indførelse af et blandet kriterium for både jurysager og grænsen mellem andet og tredje led i silingsreglerne efter strpl § 321, således at strafferammekriteriet – mere end 6 års fængsel som maksimum – bibeholdes, men suppleres med et krav om idømt eller påstået straf³⁵ af fængsel i mere end 4 år (jurusager), henholdsvis mere end 2 år (silingsager). Hvis dette gennemføres – i skrivende stund (september 2007) foreligger ingen odelstingsproposisjon – afhjælpes det generende problem ved, at rene småsager giver automatisk ret til både anke og jury i anken, men ikke det modsatte problem, den manglende ankeret i sager med høj konkret straf, men strafferamme på højst 6 år. Tværtimod afviser både

en arbejdsgruppe under departementet og dette selv³⁶ den danske løsning med den konkrete straf som eneste vilkår, arbejdsgruppen med en bemærkning om, at streng udmålt straf uden for seksårssagerne hænger sammen med et stort antal tiltaleposter, og at det forhold, at tiltalte har begået mange strafbare handlinger, ikke bør give automatisk ret til ankebehandling med jury. Jeg er klar over, at det er et dilemma, men som nævnt ovenfor kunne man måske gå den mellemvej at lempe adgangen til udmålingsanke, om ikke bevisanke.

Inspiration for Danmark?

Kan vi i Danmark lære af Norge? I lyset af de mange udsigtsløse anker, der efter fuld og gentagen bevisførelse i landsretten ender med en forudsigelig stadfæstelse eller endog en beskeden strafskærpelse som følge af anklagemyndighedens kontraanke, ville jeg tro, at et omkostningsbevidst Justitsministerium og Folketing ville skele til Norge, hvis vi som netop i Norge omkring 1990 skulle genskabe anke reglerne *de nouveau*, men forventningen om altid at have to skud i bøssen er utvivlsomt så indgroet hos os, at et forslag om en principiel nedskæring af ankeadgangen næppe har større udsigt til sejr end Don Quijotes angreb på vejrmøllerne. Men i det mindste kunne ankesagerne forenkles. F.eks. kunne man i langt højere grad undlade at høre de i byretten afhørte vidner på ny i landsretten, således at disse vidner kun indkaldes på ny, hvis retten undtagelsesvis beslutter det, medens parternes ubetingede ret til at kræve ny afhøring jf. rpl. § 923 afskaffes. Det er herved min opfattelse, at når den langt mere vidtgående norske ankesilingsordning ikke strider imod EMRK, må en ordning om begrænsning ved afhøring af vidner, som allerede er afhørte én gang med fuld adgang til modafhøring m.v., så meget desto mere kunne passere EMD's nåleøje. De uheldige domme UFR 1981,1046 V m.fl., hvor Vestre Landsret frifandt, fordi vidner, hvis forklaring havde medført domfældelsen i byretten, ikke førtes direkte for landsretten, bør ikke længere være retningsgivende. Særlig burde ankebehandlingen af de største økonomiske straffesager søges forkortet drastisk. At en domsforhandling på opimod 100 retsmøder i byretten efterfølges af lige så mange dage i landsretten – eksempler er legio og aktuelle – er et lidet hensigtsmæssigt samfundsmæssigt overforbrug.

Men medens der måske ikke kan gøres meget ved ankesager, hvor frihedsstraf er aktuel, kan vi som i Norge skære kraftigt ned på bødeankesagerne. Efter de seneste års betydelige forhøjelser af bødeniveauet særlig på færdselsområdet – jeg har nylig i spirituskørselsag idømt en pædagogleder med jævn indtægt og en promise på nøjagtig 2,00 en bøde på 24.000 kr. – er ankegrænsen på 3.000 kr. i rpl. § 902 urimelig lav, særlig sammenlignet med grænsen i bødesager efter straffeloven, hvor kun mere end 20 dagbøder giver automatisk ret til anke, hvilket atter kan sammenholdes med, at man efter landsretspræsidenternes hyrdebrev af

1990 skal helt op på en sumbøde på 70.000 kr. for at udløse en forvandlingsstraf over 20 dage. Mest rationelt ville det være som i Norge at inddrage alle bødesager uden undtagelse under Procesbevillingsnævnet, men subsidiært kunne grænsen hæves til f.eks. 20.000 kr. Og så vil jeg minde om, at silingsordningen i Norge behandler førerretsfrakendelse på linie med bødesager, hvilket også kunne overvejes her. Derimod er der næppe behov for at ændre kriterierne i rpl. § 903 for at tillade anke, at „sagen er af principiel karakter eller særlige grunde i øvrigt taler for det”. Det uheldige løfte fra 1984 er ikke længere retningsgivende for Procesbevillingsnævnets praksis, og godt det samme. I et femmandsnævn bør afgørelserne fortsat træffes efter almindelig stemmeflerhed, modsat Norge, hvor én dommer kan gennemtvinge ankens fremme.

I hvert fald på bøde- og førerretsfrakendelsessageres talmæssigt uhyre vigtige område kan Danmark således med fordel lære af det gamle broderland.

Noter:

1. Først ved sammenlægningen af lagmannsretterne med de borgerlige stiftsveretter i 1936 opnåedes melleminstanser med flere dommere også for straffesageres vedkommende.
2. Jeg har tidligere omtalt den norske nævningeordning i UfR 1994 B p. 119 ff.
3. NOU (Norges offentlige utredninger) 1992:28, To-instansbehandling, anke og juryordning i straffesaker, p. 39.
4. Magnus Matningsdal: Høyesterett som straffedomstol etter to-instansreformen, Lov og Rett 2006, p. 429 ff. (p. 430) anser to-instansreformen som langt væsentligere end loven af 1981.
5. NOU 1992:28, p. 11.
6. Den bedste koncise fremstilling af ankeordningen er Matningsdal: To-instansreformen, 1995. Endvidere henvises til Hans Kristian Bjerke & Erik Keiserud: Straffeprosessloven, kommentarutgave, 3. utg., 2001, samt særlig om silingsordningen Katrina Hames: Ankenektelse for den domfelte etter straffeprosessloven § 321, 2007 (utrykt afhandling).
7. NOU 1992:28, p. 59 f.
8. Peter Garde & Asbjørn Strandbakken: Simpson i Tvillingerigerne. TfR 1999, p. 421 ff.
9. Garde & Strandbakken: Retskraft og menneskerettigheder. UfR 2005 B p. 314 ff. med referat af praksis og tidligere debat.
10. Betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager p. 47 ff., betækning nr. 825/1977 om retternes kompetence og arbejdsform i straffesager p. 92 ff. (landsretspræsident Abitz dissenterede i begge tilfælde). Ole Dybdahl & Hans Kardel: Procesbevillinger. 1998, p. 120 ff.
11. FOB 1990, p. 119.
12. P. 23 ff.
13. Thomas Rørdam: Anke-praksis i strid med Folketingets forudsætning. Lov & Ret 6/1996, p. 29 ff., som kritiserede det nyoprettede nævnets praksis, oplyste, at Justitsministeriet i de sidste år op til 1996 meddelte tilladelse i 80-90% af alle sager.
14. Op. cit. p. 154.
15. NOU 1992:28 p. 50.
16. I kapitlet Projseren fra Gram og den blaa Sangbog (i: Konger, krigere og andet godtfolk. Ti historiske retssager. 2004) har jeg skildret den præjsske øvrigheds forsøg i 1905-06 på at knægte den danske sang i Sønderjylland. Sagerne, der førtes helt til tops, vedrørte formelt kun bødekrav på 10 Reichsmark.

17. NOU 1992:28 p. 71 ff.
18. Ot prp nr. 78 (1992-93) om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (to-instansbehandling, anke og juryordning), p. 38 ff.
19. Hvis tiltalte er et „foretak“, behandles saken efter andet led. Fængselsstraf er jo umulig i disse sager, som ofte er store og vanskelige.
20. Dette svarer til Matningsdal, op.cit. p. 56 f., og Rt. (Norsk Retstidende) 1984,581, medens den modsatte og nu af Høyesterett afviste opfattelse er gjort gældende af Bjerke & Keiserud, op.cit. II, p. 1080.
21. Bjerke & Keiserud, op.cit. II, p. 1084.
22. NOU 1992:28 p. 55.
23. EMD's dom af 2. marts 1987, serie A-115.
24. Ot prp nr. 78 (1992-93) p. 66.
25. Ot prp nr. 78 (1992-93) p. 68.
26. Dom 14. juni 2007, sagsnr. 07-128223.
27. Ny norsk sivilprosesslov – tvisteloven af 2005. Jussens Venner 5/2006, p. 269 ff. (p. 305 ff.). Ny tvistelov – noen hovedpunkter. Lov og Rett 2007, p. 195 ff. (p. 214 ff.).
28. I Farlig kørsel – med en exkurs om uagtsomt drab, Juristen 1994, p. 39 ff., har jeg behandlet uagtsomhedsvurderingen i dansk praksis og herunder omtalt den norske retsudvikling (særlig p. 47 f.).
29. Nedre Romerike tingrett 27. april 2007. Eidsivating 07-089892.
30. Hedmarken tingrett 16. maj 2007. Eidsivating 07-087026.
31. Oplyst af Magnus Matningsdal.
32. Garde, op. cit. (note 2), p. 126 f.
33. Menneskerettigheter i straffeprosessen, 2004, p. 582 ff.
34. Justis- og Politidepartementets høringsnotat, september 2006, Snr. 200508271 ES, p. 52.
35. Hertil kommer som i dansk ret forvaring og visse særforanstaltninger.
36. Høringsnotat, Snr. 200508271 ES, pp. 32 og 34.

Adresse:

Frederiksgade 4, 2. tv.

DK – 3400 Hillerød